

MYCKET HAR HÄNT PÅ KÄRNKRAFTSFRONTEN

SÖREN HOLMBERG

Kärnkraftsavvecklingen har inletts. Det är det stora nya som har hänt på kärnkraftsfronten. Barsebäck I stängdes senhösten 1999 efter över tjugo års politiska strider och en omstridd folkomröstning. Debatten nu gäller fortsättningen – stängningen av Barsebäck II. Men också som alltid om kärnkraften verkligen skall avvecklas eller om vi inte istället borde satsa nytt och bygga fler reaktorer.

Vad som också har hänt på kärnkraftsfronten är att opinionsstödet för kärnkraftsavvecklingen börjat svikta högst påtagligt. Avvecklingsstarten 1999 hade inget majoritetsstöd bland svenska folket. Tvärtom. SOM-undersökningen 1999 visade att det fanns en klar opinionsövertikt *emot* att inleda kärnkraftsavvecklingen under perioden 1999-2002, hela 49 procent *emot* mot endast 26 procent *för*, övriga 25 procent hade ingen åsikt. (Holmberg 2000:326).

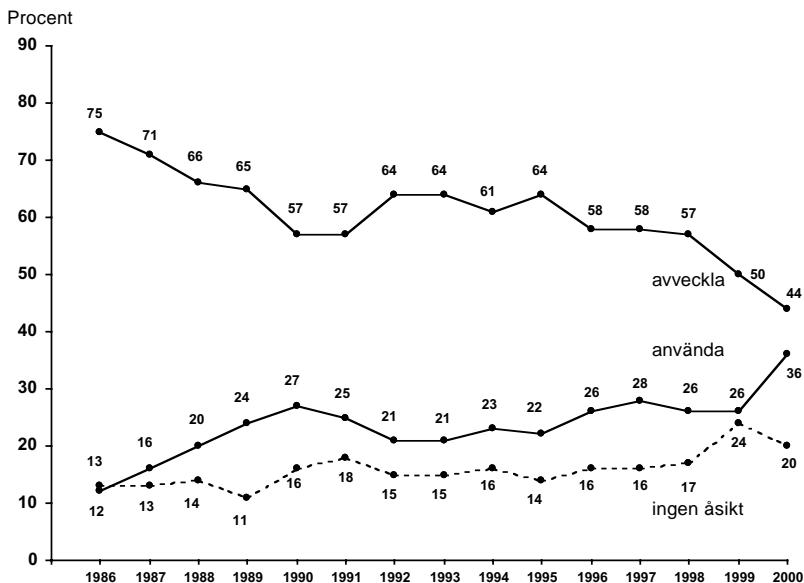
Opinionsstödet för en långsiktig avveckling av kärnkraften har också minskat klart under senare år. Vi är inte längre i närheten av de stödnivåer som uppmättes vid folkomröstningen 1980 eller under större delen av 1990-talet (Holmberg och Asp 1984:288). För att inte tala om de mycket höga nivåer som uppmättes under 1980-talet åren efter Tjernobylyolyckan (Holmberg 1988). Resultaten i tabell 1 och figur 1 demonstrerar mycket tydligt det försvagade opinionsstödet för tanken på en avveckling av kärnkraften på lång sikt. Från en nivå kring 60 procent 1980 och under åren 1990-1998 till 50 procent 1999 och 44 procent 2000.¹ Stängningen av Barsebäck I har alltså sammanfallit med ett klart minskat opinionsstöd för en fortsatt långsiktig kärnkraftsavveckling.

Det minskande stödet för en långsiktig avveckling av kärnkraften har inte inneburit en motsvarande stark ökning i opinionsstödet för tanken att nysatsa på kärnkraften och bygga fler reaktorer. Andelen svarspersoner som vill satsa på fler kärnkraftsreaktorer i framtiden har dock ökat något under senare år, från 6 procent 1996 till 10 procent 2000. Vid tiden för folkomröstningen 1980 var andelen endast 2 procent. Det finns med andra ord vissa tecken på att nybyggnation av fler reaktorer är en idé med ett visst ökande opinionsstöd.

En dylik slutsats bekräftas också av en annan SOM-fråga som gäller vilka olika energikällor Sverige bör satsa på i framtiden. Bland de efterfrågade energikällorna ingår kärnkraften med svarsalternativen satsa mer än idag, satsa ungefär som idag, satsa mindre än idag, helt avstå från energikällan och ingen åsikt. Resultaten blev att 9 procent ville satsa mer på kärnkraften 1999 och 11 procent 2000, alltså även här en svagt uppåtgående trend (Hedberg och Holmberg 2001). Den vanligaste åsikten 2000 var att satsa som idag (34 procent). Andelen som önskade satsa mindre eller helt avstå från kärnkraften utgjorde inte en majoritet, men nästan. De utgjorde 49 procent. Kärnkraft är fortfarande ett ämne som svenskar har åsikter om. Andelen som inte hade någon åsikt var endast 6 procent.

Tabell 1 Åsikter om kärnkraftens långsiktiga användning i Sverige (procent)**Fråga:** "Vad är din åsikt om kärnkraftens långsiktiga användning som energikälla i Sverige?"

åsikt	1996	1997	1998	1999	2000
avveckla kärnkraften senast till år 2010	22	19	17	16	15
avveckla kärnkraften, men använd de kärnkraftsreaktorer vi har tills de har tjänat ut	31	32	40	34	29
använd kärnkraften och förnya efterhand kärnkraftsreaktorerna, men bygg inga fler	18	19	21	19	26
använd kärnkraften och satsa på fler kärnkraftsreaktorer i framtiden	6	7	5	7	10
ingen bestämd åsikt/vet ej	23	23	17	24	20
summa procent	100	100	100	100	100
antal personer	1779	1754	1740	1703	1704
andel avveckla	53	51	57	50	44
andel använda	24	26	26	26	36
övervikt avveckla	+29	+25	+31	+24	+8

Kommentar: Frågeformuleringen år 2000 skiljer sig något åt från formuleringen åren 1996-1999.**Figur 1 Avveckla eller använda kärnkraften på lång sikt? Opinionsutvecklingen 1986-2000 (procent)****Kommentar:** Se tabell 1 för enkätfrågans utformning år 2000. Svarsalternativ 1-2 har definierats som 'avveckla' medan svarsalternativ 3-4 klassificerats som 'använda'. Åren 1986-1995 respektive 1996-1999 användes en delvis annorlunda formulerad fråga.

Bakom människors åsikter om kärnkraften ligger många olika faktorer, bl a olika bedömningar av de risker som diskuterats i samband med kärnkraften. Svenska folkets bedömningar av kärnkraftens risker har svängt något fram och tillbaka över åren, men inte lika dramatiskt som kärnkraftsopinionen. Riskbedömningarna har varit klart mer trögrörliga även om man kan iaktta en tydligt nedåtgående trend också när det gäller hur stora kärnkraftens risker bedöms vara. I SOM-undersökningarna har vi mätt människors riskbedömningar på en tiogradig skala mellan 1 (mycket liten risk) och 10 (mycket stor risk). De genomsnittliga riskbedömningarna har minskat på alla områden vi frågat om. Från till exempel ett genomsnitt på 6,8 1986 till 5,0 2000 för risken för att civil kärnkraft leder till militär kärnvapenspridning, eller från ett medelvärde på 4,8 1986 till 3,5 2000 för risken för en större reaktorolycka med radioaktiv utsläpp i Sverige. Riskbedömningarna år 2000 är också klart mindre än vid tiden för folkomröstningen 1980 (se tabell 2). Kärnkraften uppfattas idag inte som lika riskfylld – lika farlig – som den en gång gjordes under 1980-talet. Till och med kärnkraftshanteringen i Östeuropa bedöms idag som mindre riskfylld än för bara några år sedan; från ett genomsnitt på 8,8 1994 och 8,9 1996 till 8,5 2000.²

Tabell 2 Riskbedömningar i kärnkraftsfrågan 1980-2000 (medeltal)

Fråga: "Vad anser Du om följande risker som har diskuterats i samband med kärnkraften? Hur stor är risken för?"

Hur stor är risken för:	80	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00
att kärnkraften leder till att allt fler länder skaffar sig atomvapen	6,2	6,8	6,5	5,8	5,7	5,5	5,9	5,7	5,9	5,8	5,6	5,9	5,2	5,2	5,5	5,0
att vi i Sverige inte kan hantera och slutförvara kärnkraftens avfall på ett säkert sätt	—	6,1	6,1	5,9	5,7	5,2	5,4	5,3	5,1	5,3	4,8	5,2	4,5	5,0	4,6	4,8
en större olycka med radioaktivt utsläpp i ett kärnkraftverk i Sverige	4,8	4,8	4,4	3,9	3,9	3,5	3,7	3,7	4,0	3,9	3,6	3,9	3,7	3,6	3,6	3,5
att länderna i Östeuropa inte kan hantera sina kärnkraftverk och sitt kärnavfall på ett säkert sätt	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8,8	8,7	8,9	8,4	8,5	8,5	8,5

Kommentar: Medeltalen kan variera mellan 1,0 (mycket lite risk) och 10,0 (mycket stor risk). Siffrorna för 1980 är hämtade från *Kampen om kärnkraften* av Sören Holmberg och Kent Asp (1984: 476).

Förtroendefrågan är central när det gäller en stor och föga vardaglig samhällsföreelse som kärnkraften. Få människor har direktkontakt eller kunskap om

kärnkraftens tekniska eller naturvetenskapliga sidor. De flesta av oss är nödda att förlita oss på vad olika informatörer och debattörer säger. Vårt allmänna förtroende för kärnkraftsdebattens olika deltagare blir central. Grundläggande kommunikationsforskning lär oss att vi inte bara påverkas av vad som sägs utan också av vem som säger det. Budbärare med förtroende har lättare att nå fram än budbärare vi misstror. I SOM-undersökningarna har vi alla år frågat om förtroendet för några av de viktigaste aktörerna i kärnkraftsdebatten. Frågan har gällt förtroende när det gäller information om energi och kärnkraft. Resultaten i tabell 3 visar på en stor stabilitet över åren. Forskarna toppar klart förtroendeligan medan journalisterna ligger i botten.

Tabell 3 *Förtroende för olika aktörer i energi- och kärnkraftsfrågan. Andel svars personer som anger ett mycket stort eller ganska stort förtroende (procent)*

Fråga: "Hur stort förtroende har Du för följande grupper när det gäller information om energi och kärnkraft?"

	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00
miljöorganisationer	57	65	63	64	61	64	69	68	65	71	67	59	59	65	59
kärnkraftsindustrin	36	46	47	49	58	52	45	48	42	45	45	41	52	53	52
regeringen	52	52	49	37	36	44	36	43	46	39	38	28	43	42	44
forskare	81	89	88	85	87	83	80	83	81	81	85	81	82	85	87
journalister	16	21	28	26	20	24	28	30	26	28	29	26	26	30	29
statliga myndigheter	40	40	44	35	36	38	36	45	42	41	40	33	45	47	56

Kommentar: Frågan innehöll också svarsalternativen ganska litet respektive mycket litet förtroende. Personer som ej besvarat förtroendefrågorna (mellan 4-10 procent genom åren) är inte medtagna i procentbasen

Två på förtroendelistan 2000 ligger miljöorganisationer med ett något lägre värde än de haft tidigare år. Men andra platsen är dock orubbad. Den har miljöorganisationerna innehaft ända sedan våra mätningar startade 1986.

Kampen om tredjeplatsen på förtroendelistan har varit hårdare genom åren. På 1980-talet innehades den av regeringen. Men sedan dess har regeringens förtroende i kärnkraftsfrågor minskat. Tredjeplatsen på förtroendeligan kom under 1990-talet att erövras av kärnkraftsindustrin. I mätningen 2000 lyckades aktören statliga myndigheter för första gången nå en hög placering på förtroendelistan, en tredjeplats strax före kärnkraftsindustrin och klart framför regeringen. Kommande mätningar får utvisa om det var en tillfällighet.

Trendmässigt ser vi att alla kärnkraftsaktörer utom en åtnjuter ett högre förtroende 2000 än Tjernobylåret 1986. Undantaget är regeringen som år 2000 hade ett lägre förtroende än t o m katastrofåret 1986. Om vi ser på förtroendeutveck-

lingen under en kortare period, säg de senaste fem åren, blir bilden något annorlunda. Fyra aktörer stärker sitt förtroende – forskare, kärnkraftsindustrin, statliga myndigheter och regeringen, medan miljöorganisationerna tappar och journalisterna ligger still. Det är alltså de tunga etablerade aktörerna som i första hand har förstärkt sitt förtroendekapital i energi och kärnkraftsfrågor under senare år, medan miljöorganisationernas mer kritiska röst har fått se sitt förtroendekapital minska något.

Svenska folkets engagemang för en långsiktig kärnkraftsavveckling minskar samtidigt som tilltron till miljöorganisationerna blir mindre. Budskapet och budbäraren sjunker nedåt tillsammans, precis som de en gång steg uppåt tillsammans på 1970-talet.

Noter

- ¹ Det fanns fortfarande 2000 en opinionsövertikt för en långsiktig kärnkraftsavveckling bland samtliga partiers sympatisörer utom bland m- och kd-sympatisörer. Andelen *avveckla/avveckla inte* fördelade sig enligt följande i de olika partigrupperna 2000: v 62 procent / 23 procent, s 44/33, c 69/19, fp 42/38, m 29/58, kd 40/41, mp 66/14 samt inget parti 30/23. Sambandet mellan kärnkraftsåsikt och partisympati är fortfarande relativt starkt. Eta-värdet uppgår 2000 .37, vilket är på samma nivå som vi tidigare uppmätt i alla SOM-studier sedan 1986. Kärnkraftsfrågan är fortfarande åsiktsmässigt partipolitiserad bland väljarna.
- ² Vi har genom åren frågat om ytterligare risker, t ex miljörisker och risker för cancerfall och andra sjukdomar. Även på dessa områden har bedömningarna av kärnkraftens risker minskat – från ett medeltal på 4,8 1980 och 5,2 1986 till 4,0 1998 när det gäller risken för ökade miljöskador, respektive från 5,1 1980 och 5,2 1986 till 3,9 1998 när det gäller risken för fler cancerfall eller andra sjukdomar (Hedberg 1999:338).

Referenser

- Hedberg, Per (1999). Meningar om kärnavfall. I Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red) *Ljusnande framtid*. Göteborg, SOM-institutet.
- Hedberg, Per och Holmberg, Sören (2001). *Åsikter om energi och kärnkraft i den riksomfattande SOM-studien 2000*. Göteborg, SOM-institutet.
- Holmberg, Sören (1988). *Svenska folkets åsikter om kärnkraft och slutförvaring efter Tjernobyli*. Stockholm, Statens kärnbränslenämnd.
- Holmberg, Sören (2000). Kärnkraften – en stridsfråga även under 2000-talet. I Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red) *Det nya samhället*, Göteborg, SOM-institutet.
- Holmberg, Sören och Asp, Kent (1984). *Kampen om kärnkraften*. Stockholm, Publica.

